

/ Б. Грінченко. – Видання друге. – Черкаси: «Сіач», 1917. – 270 с. 4. Грушевський М. Культурно-національний рух на Україні в XVI–XVII віці / М. Грушевський. – Київ-Львів, 1912. – 392 с. 5. Гудзяк Борис. Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії / Б. Гудзяк. – Львів, 2000. 6. Докладная записка Луцкого Православного Крестовоздвиженского Братства // Волынские епархиальные ведомости. Часть неофициальная. – 1893. – № 25. – 1 сентября. – С. 685–690. 7. Древняя Жидичинская архимандрия на Волыни // Волынские епархиальные ведомости. Часть неофициальная. – 1902. – № 14. – 11 мая. – С. 406–410. 8. Іларіон (митрополит) Українська церква: Нариси з історії Укр. Правосл. Церкви: (В 2 т.) / За ред. С. Ярмуся. – 2-е вид., поправл. і допов. – Вінніпег (Канада): Вид. Консistorії УГП Церкви в Канаді, 1982. – Т. 2. – 305 с. 9. Іларіон (митрополит) Князь Костянтин Острозький і його культурна праця – Вінніпег: Вид. Укр. православ. громади в Кенора], 1958. – 360 с. 10. Кметь В. Львівська православна єпархія: короткий огляд історії / В. Кметь // Шематизм Львівсько-Сокальської єпархії Української Православної Церкви Київського Патріархату. – Львів, 2000. 11. Коротка історія православної церкви / Уклад.: О.Кислашко; Ред.: Н.Грищенко. – К.:1996. – 325 с. 12. Попович М. Нарис історії культури України / М. Попович. – Київ: АртЕк, 1999. 13. Теодорович Н. Город Владимир Волынской губернии в связи с историей Волынской иерархии. Исторический очерк / Н. Теодорович // Волынские епархиальные ведомости. Часть неофициальная. – 1893. – № 10–11. – 1–11 апреля. 14. Филарет (Гумилевский), архиепископ. История Русской Церкви. Период четвертый. – Москва, 1888.

Igor Skyba

THE ORTHODOX CHURCH IN VOLYN' IN THE FIRST DECADE AFTER THE BREST UNION

The article deals with the situation of the Orthodox Church in Volyn' in the first decades after the Brest Union. Personalities who promoted the spread of union in Volyn' lands are characterized in short. People who promoted the active mobilization and preparation for the full-scale recovery of the Orthodox Church structures are also characterized in the research. Results of the union were not such as they had been waited by its initiators thanks to the activity of persons who were above mentioned.

Key words: *The Orthodox Church in Volyn', the Brest Union, clergy, laity, gentry.*

Юсаф (Василиків), Ігор Коваль (м. Івано-Франківськ)

ЗНАЧЕННЯ УСПЕНСЬКОГО СОБОРУ В ГАЛИЧІ ДЛЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ

У статті висвітлюються основні етапи історії Успенського кафедрального собору в Галичі в контексті виникнення у середині XII ст. Галицької єпархії. Розкрито вплив археологічного відкриття у 1936 р. фундаментів головної християнської святині Галицького краю на пробудження національної свідомості і розвиток релігійного життя українців Галичини, показано значення собору в історії Української православної церкви.

Ключові слова: *Галич, Крилос, Успення Пресвятої Богородиці, фундаменти, церква.*

До найвизначніших пам'яток української культури належить Успенський собор у Галичі. Поставши в середині XII ст. на одній з найвищих точок Крилоської гори, святиня одразу ж потрапила в поле зору вітчизняних літописів. Десятиліттями її втрачену історію розшифровували дослідники, вслід за істориками до тривалих пошуків прилучилися археологи. Її, забуту людьми красу, після віднайдення фундаментів, ретельно відреставровували мистецтвознавці. А от, зацікавлених науковців у з'ясуванні сакрально-релігійного значення галицьких храмів, і найголовнішого серед них – Успенського собору, було зовсім мало. Хоча такий видатний твір давньоруської писемності як «Галицько-Волинський літопис», переконує академік Віталій Кононенко, переповнений ідеєю Божої обраності, Божого провидіння, що охороняє Галич. Божою милістю Галич має Успенський собор, який оберігає і руських князів, і преславне місто [10, с. 130].

У нашій спільній статті ми зробили спробу показати значення Успенського собору в історії Української православної церкви (далі – УПЦ).

Писемні і архівні джерела. На відміну від інших архітектурних пам'яток княжого Галича, про які ми складаємо уявлення за археологічними дослідженнями, історія Успенського собору досить повно представлена у вітчизняному літописанні, а також зарубіжних хроніках. Перше літописне повідомлення про святиню пов'язано зі смертю галицького князя Ярослава Осмомисла (1157–1187 рр.): «Того же року (1187) представився галицький князь Ярослав, син Володимирів, місяця жовтня в перший день, а в другий день покладений був у церкві святої Богородиці» [12, с. 345].

У головній церкві княжого Галича, як стверджує польський історик XV ст., Ян Длугош, поховано і засновника Галицько-Волинської держави, князя Романа Мстиславича (1199–1205 рр.): «Приїхав ж, галичани (1205) взяли князя свого мертвого, і несли в Галич, і поклали його в церкві святої Богородиці» [14, с. 378].

Зі свідчень авторів «Галицько-Волинського літопису», ми довідуємося, що в соборі знаходився престіл, на якому інтронізували володарів князівства: «Тоді ж (1208) бояри володимирські й галицькі, – В'ячеслав Товстий володимирський, і Володислав Кормильчич, боярин галицький, і всі бояри володимирські й галицькі, – воєводи угорські посадили князя Данила на столі отця його, великого князя Романа, у церкві святої Богородиці приснодіви Марії» [12, с. 372–373]. Щоби підкреслити державну значущість цього священного місця, літописець описуючи змагання Данила Романовича з Михайлом Чернігівським у 1239 р., наголошує: «Увійшов у город свій, і прийшов до церкви Пречистої святої Богородиці, і взяв стіл отця свого, і на знак побіди поставив на Німецьких воротах хоругв свою» [12, с. 393].

Надзвичайно важливе значення має повідомлення літопису від 1229 р. І хоча воно стосується військових подій, коли Мстислав Удатний змусив під час проведення успішних бойових дій угорського королевича Коломана зачинитися в церкві: «А Коломана він Філя, полководець заставив у Галичі, і той зробив укріплення на церкві Пречистої Владичиці найшої Богордиці, яка, не стерпівши осквернення храму свого, і оддала його Коломана в руки Мстиславові» [12, с. 377]. Як з'ясуємо з наступних рядків літописної розповіді, Святоуспенський храм продовжував залишатися центральним форпостом для угорського війська: «І коли Мстислав перемиг, він пішов до Галича, і билися вони за городські ворота. І вибігли тоді угри на склепіння церковні, а інші на вірвовках піднялися, а коней їхніх половили. Укріплення не було зроблене на церкві, і ті стріляли і каміння метали на городян, але знемагали од спраги, бо не було води в них. А коли приїхав Мстислав, то вони здалися йому і їх зведено було з церкви» [12, с. 378]. Під час воєнної кампанії, що розгорілася між князями Ізяславом Мстиславичем і Романом Даниловичем у боротьбі за Галич, коли воїни «не маючи змоги куди втекти, вибігли на склепіння церковні, куди ото вибігали беззаконні угри» [12, с. 414].

Із цих свідчень літописця, можемо зробити висновок, що його цікавила не тільки військово-політична історія Галицько-Волинської Русі, а в першу чергу значення Успенського собору, як провідного центру Руської православної церкви. Автор засуджує релігійну наругу, вчинену угорськими воїнами над святинею, яка, немов би жива істота, не стерпіла осквернення над собою і покарала ворогів православ'я. Літописець дорікає й своїм співвітчизникам, які вчинили так само, як і латинники.

Російський історик М. Карамзін, використавши маловідомі літописи, розповідає, що в період угорської окупації (1214–1219 рр.) Успенський собор перейшов до рук латинських єпископів. Угорський король, завоювавши Галицьку Русь, посадив свого сина Коломана в Галичі, вигнав руських єпископів і священників із храму, а своїх священнослужителів зобов'язав правити богослужіння в латинському обряді. У 1215 р. в соборі відбулася коронація Коломана й оголошено його королем Галицької Русі.

Угорський король Андрій запевнював папу Римського, що Галич прийме унію з Римом та делегуватиме своїх єпископів на католицький собор. Однак, місцеве

населення рішуче виступило проти релігійної експансії Заходу. Угорські завойовники були вигнані з Руської землі [11, с. 116–117].

Найстаріші архівні джерела, в яких згадується Успенський катедральний собор, походять ще з княжих часів. Дві грамоти князя Льва Даниловича з 1292 р. та 1301 р. надавали «сорним крилоським попам галицької митрополії при церкві Успіння Богородиці і всім архієпископам, єпископам та монастирям православної віри грецької духовне право і затверджує наділ землеволодінь церквам на віки вічні» [18, с. 12–18]. Численні згадки про собор містяться в архівних документах XV–XVIII ст.

Історія пошуків собору. Львівський домінікацень, о. Климентій Ходикевич, очевидно, належить до останніх істориків, які могли ще бачити руїни Успенського собору. Бо, пишучи нарис про місто Галич, як столицю давньої єпархії і митрополії, він згадує собор, стіни якого «розпадаються». Апелюючи до апокрифічної оповіді про святих Кирила і Мефодія, львівський дослідник другої половини XVIII ст. був переконаний, що солунські брати принесли в Галичину Христову віру. Християнізацію краю вони здійснювали тоді, коли переносили з Криму мощі папи Римського, святого Климента [24, с. 130].

Тому, коли в XIX ст. в Україні почала формуватися національна археологічна наука, то важливим завданням для галицьких дослідників постало питання віднайдення місцезнаходження княжого храму. Піонером серед українських учених, хто розпочав пошуки столиці Галицько-Волинської держави, був Антін Петрушевич (1821–1913 рр.), крилошанин митрополичої греко-католицької капітули, історик Церкви й перший у Галичині аматор-археолог. У 1847–1850 рр. він оглянув сучасний Галич і його околиці, детально ознайомився із залишками руїни кількох церков княжих часів. Враження від оглядин парафіяльної церкви і руїн старостинського замку впевнили історика, що нинішній Галич над Дністром – центр стародавнього княжого міста. Храм Різдва Христового А. Петрушевич ототожнював з літописною Богородичною церквою, а Старостинський замок із резиденцією галицьких володарів [22, с. 805–806].

Визначним дослідником галицької старовини був професор Львівського університету Ісидор Шараневич (1829–1901 рр.). Після того, як він разом зі священником с. Залукви Львом Лаврецьким (1837–1910 рр.) розкопали декілька фундаментів давньоруських церков на високому побережжі Лімниці і Дністра, а також на правому березі Лукви, дослідник спробував ідентифікувати Успенський собор з фундаментом невідомої церкви в урочищі «Бідун», під митрополичим лісом Діброва [1, с. 143].

Польський мистецтвознавець Владислав Луцкевич запропонував третю версію, згідно з якою, святиня галицьких єпископів і митрополитів – це костел св. Станіслава, розміщений на Залуківській височині при впадінні Лімниці (Чви) у Дністер [25, с. 11]. Однак, жодна із трьох гіпотез не витримала наукової критики, бо й костел св. Станіслава, як згодом з'ясували учені, це давньоруський православний храм св. Пантелеймона.

Вирішальною подією у подальшому розгадуванні таємниць княжого Галича став виступ дослідника Олександра Чоловського на II з'їзді польських істориків (1890 р.), де він висловив власну концепцію історико-топографічного розвитку княжого Галича. Науковець вважав залишки могутніх земляних укріплень в селі Крилос (нині – Галицького району Івано-Франківської області) залишками літописної галицької твердині [27].

За участі І. Шараневича, польський археолог зробив спробу локалізувати місцезнаходження собору, заклавши розвідкові розкопки поблизу стін Крилоської Успенської церкви (1534 р.). Правда, фундаментів віднайти йому не вдалося. Їх місце учений передбачав у найближчому сусідстві від храму Успіння Пресвятої Богородиці.

Найближчим до очікуваного результату був молодий український мистецтвознавець, Йосип Пеленський. У 1911 р. він заклав з трьох боків, від діючого

в Крилосі храму, розвідкові траншеї. Потужний шар, утворений з будівельних матеріалів і виробничого сміття, підказував ученому, що руїни найвеличнішої сакральної споруди знаходяться десь поруч з Успенською церквою [26, с. 103–112].

Подія, яка «випростовувала хребет нації». Місія відкриття найвизначнішої пам'ятки стародавнього Галича була позначена науковцю-енциклопедисту Ярославу Пастернаку (1892–1969 рр.). Опираючись на гіпотези та судження О. Чачковського і Я. Хмілевського, керівник експедиції НТШ розпочав археологічні дослідження у 1936 р. в районі крилоської Успенської церкви, яка, на його глибоке переконання, була споруджена з перероблених кам'яних блоків старої катедрі. П'ять закладених довкола храму шурфів принесли розчарування і тільки в шостому, що проліг до мурованої каплиці XV ст. «на глибині 280 см від верху нинішнього терену, стукнула лопата робітника Данила Михальчука об щось тверде! Показався масивний, сильний мур з тесаних кам'яних блоків, 240 см завгрубшки – і це був перший слід фундаментів старого катедрального собору княжого Галича, відкритий 25 липня 1936 р. Коли, відтак, в іншому місці зонди знайшовся на тій самій глибині ще один подібний мур, а біля нього залишки підлоги з великих алебастрових плит, ми вже зовсім певні, що перед нами останки найбільшої княжої будівлі Галицько-Волинської держави, яких довгі десятки літ шукали наші попередники» [20, с. 92].

В історії української археологічної науки більше не було аналогічного випадку, коли б відкриття мало неймовірний резонанс для пробудження національної свідомості і розвитку культурного життя народу. «Відкриття і знахідки доктора Ярослава Пастернака в різних околицях нашого краю, зокрема й відкриття мурів катедральної церкви князя Ярослава Осмомисла в Галичі на Крилосі, – давав суспільну оцінку цій події Н. Німчук, – є пророчистим показом на те, що ми, українці, стара культурна нація – і тільки несприятливі обставини довели до того, що ми опинились під колесом історії» [16, с. 28].

Успенський собор давнього Галича – великий чотиристовпний триапсидний храм, який з трьох боків був охоплений галереями. Загальні розміри плану 32,4х37,5 м. Фундаменти муру мають ширину в середньому 2,25 м, а глибина їх залягання сягає понад 2 м. Святиня княжої столиці за своєю величиною знаходилася на третьому місці після Десятинної церкви і Софіївського собору в Києві, а її фундаменти виявилися лише на півтора метра по ширині та по довжині меншими від Київської Софії [13, с. 7].

Влітку 1937 р. археологічна експедиція натрапила у притворі собору на кам'яний саркофаг, в якому знаходилися порозкидвані тлінні рештки князя Ярослава Осмомисла (1157–1187 рр.). Для археології України це був також безпрецедентний випадок, адже розкопи виявили прах фундатора храму, великого державного діяча, про діяльність якого з похвалою відгукувався київський літописець і автор «Слово о полку Ігоревім».

Епохальне значення відкриттів Я. Пастернака відзначав мистецтвознавець Микола Голубець: «Бо ж це не що-небудь твориться на наших очах! Це ж з пороку забуття виринає княжий Галич – наша слава – Осмомислова держава» [5, с. 29]. Віднайдення незаперечних слідів столиці Галицько-Волинської держави викликало хвилю релігійного ентузіазму і пієтизму в українського громадянства. «Крилос став місцем відвідин, студій, прогулянок і прощ, – згадував учасник розкопок Дмитро Герганівський, – бували тут тепер учені археологи німці, поляки, українці. Сотні людей з різних усюдів краю бували тут тепер щоденно, у свята – та й то кілька тисяч, а за рік на свято Успіння Пресвятої Богородиці біля церкви було близько 14–15 тисяч людей! Одного разу прибули люди аж з Волині, долаючи пішки, бо польська поліція завертала подорожніх із станичних станцій і з доріг навколо Галича. Щоденно можна було бачити тут богомільних прочан, які на колінах відмовляли молитви над саркофагом. Зовсім так як робили богомільні прочани в Печерській лаврі, в Почаєві чи на інших прощах» [4, с. 764]. Безпосередньо, на розкопках розігрувалися зворушливі сцени. Старенька бабуся, яка прийшла здалеку, впала на коліна і

цілувала святі мури. Сліпий воїн Українського Січового Стрілецтва, ставши над саркофагом, благав: «Боже, відкрий мені очі, щоб я побачив цих дорогих свідків нашої слави. Недаремно писав тоді відомий журналіст і військово-політичний діяч Дмитро Паліїв: «Ця подія випростовувала хребет нації!» [17].

Під впливом історичного відкриття Успенського собору редактор спеціального періодичного органу «Кіно» (1930–1936 рр.), фотограф Юліян Дорош, який не один раз приїжджав до Крилоса і був знайомий з діяльністю директора Музею НТШ, створив сценарій короткометражного фільму, в головних ролях якого були задіяні артисти Львівського театру імені Івана Котляревського [23, с. 61–62].

До Крилоса приїжджали видатні діячі науки й культури. На місці відкриття Успенського собору побували письменник Богдан Лепкий і професор археології з Києва М. Курінний. Найвизначніша художниця Західної України міжвоєнного періоду Олена Кульчицька створила дві композиції до майбутньої картини «Закладення мурів храму Успіння Богородиці в Крилосі». Під враженням відкриття жіночого поховання біля саркофагу Осмомисла, можливо, невідомої з літопису його дочки, скульптор Антон Павлось створив чудову теракотову статуетку «Княжна з Крилоса». Збереглись свідчення, що оглянути фундаменти собору збирався духовний натхненник крилоських розкопок – митрополит Андрей (Шептицький), який планував на місці митрополичої катедри створити Національний історичний заповідник, Пантеон всенародного і християнського значення» [19, с. 76].

Паломництво народу перетворилося у грандіозне свято – «День княжої слави». Газета «Станіславські вісті» повідомляла наприкінці серпня 1937 р. як відзначалися у Крилосі роковини смерті Ярослава Осмомисла. «Святкування розпочалося урочистою Божественною Літургією. Посередині колишнього храму стояв відділ молодіжного формування «Орлів», нагадуючи своїм строєм дружину князя. З того самого місця, де в давнину стояв престол собору, де правили Богослужіння галицькі єпископи й митрополити, крилоський старенький священник Іван Гошовський приступив до виголошення проповіді. Але при побаченій вражаючій картині, багатотисячному зібранні віруючих галичан, що стояли довкола валів свіжої землі, викинутої з розколу, – голос отця заломився, він розплакався й не міг більше говорити» [6, с.1].

Час спорудження собору. Дікусію про час спорудження Успенського собору започаткував А. Петрушевич ще в середині XIX ст. Він вважав, що будівництво монументальної споруди в Галичі розпочалося в роки правління князя Володимира Володаревича (1141–1153 рр.). І роботу цю могли виконати тільки грецькі майстри, бо володар Галича мав тісні родинні зв'язки з Константинополем.

Згодом стало очевидним, що цю проблему можна розв'язати, встановивши час заснування Галицької єпархії. У хронологічному плані немає значних розбіжностей між прихильниками засновника і об'єднувача Галицького князівства Володимирком Володаревичем та його сином, князем, Ярославом Осмомислом. Тому дата виникнення Галицького владцтва не виходить за межі між 40-ми і другою половиною 50-х років XII ст. Дослідники Успенського собору називають різні роки його спорудження: Й. Пеленський – «не раніше, як 1153 р.»; В. Вуйцик – 1154 р.; М. Котляр – 1157 р.; П. Толочко – 60–70-х роки XII ст.

У контексті різних думок учених на хронологію виникнення єпархії і будівництва собору «під єпархію» в Галичі, ми б хотіли звернути увагу на маловідоме сьогодні дослідження православного церковного історика І. Карп'яка, чи не єдине в радянські часи, у якому є серйозні намагання розв'язати цю наукову проблему. «Думка А. Петрушевича, що початок Галицької єпархії пов'язаний із засновником Галицької єпархії, слід вважати правильним, – констатував дослідник, – історія знає точний факт призначення в Києві першого Галицького єпископа Косми в 1156 році, дає підстави стверджувати, що в часи князя Ярослава Осмомисла (1153–1187 рр.) формування Галицької єпархії завершено. Підготовчі міроприємства до заснування Галицької єпископії (матеріальне забезпечення, будівництво архієрейської катедри і

резиденції), треба думати, були проведені ще батьком «Ярослава – Володимирком» [9, с. 75].

Концепція І. Карп'яка повністю збігається з результатами археологічних вивчень Ю. Лукомського, який довів, що головний катедральний храм Галицької єпархії, собор Успення Пресвятої Богородиці почав зводити в 40-х – на початку 50-х років XII ст. князь Володимирко, а завершив будівництво в 1153–1157 рр. Ярослав Осмомисл [15, с. 367–369].

Успенська церква (1534 р.) в Крилосі. Після руйнування, якого зазнав Успенський собор з боку татаро-монгольської орди, святиня стала поступово занепадати. На початку XVI ст. вона стояла пустою посеред Крилоської гори, в стані повної непридатності. Про особу фундатора храму ми не знаємо нічого, крім напису на його могильній плиті. Її знайшов Й. Пеленський у 1911 р., проводячи розкопки в Крилосі [26, с. 66, 114, 116]. Із родового знаку «Корчак», зображеного на стелі, можемо припустити, що Й. Шумлянський був нащадком боярської знаті, яка удостоїлася аристократичного титулу за добру службу королю Данилу Галицькому. З цього ж напису довідуємося, що Й. Шумлянський помер 1534 р. Отже, Успенську церкву в Крилосі спорудили напередодні цієї сумної дати. Для її будівництва використано каміння з княжого собору.

«Сучасна Успенська церква, – пише знавець середньовічного мистецтва Володимир Вуйцик, – є традиційним тридільним храмом, який складається з наближеної до прямокутника колись чотиристопної вівтарної частини і меншого квадратного бабинця» [3, с. 229].

Із найцінніших декоративних елементів церкви на особливу увагу заслуговує різьблене зображення дракона і рельєф «Успення Богоматері» (XVI ст.) в тимпані порталу. Скульптурний рельєф фантастичної істоти відкрито у процесі реставраційних робіт 1974 р. Пам'ятка належить до шедеврів білокам'яної різьби Успенського собору (XII ст.). У час будівництва Успенської церкви кам'яний блок використали зодчі як будівельний матеріал [2, с. 212–215].

Крилоська Успенська церква займає почесне місце серед духовних зберігачів та охоронців давньої української писемності і книгодрукування. У 1576 р. у храмовому книгосховищі Львівський єпископ Гедеон (Балабан) виявив знамените Галицьке Євангеліє 1144 р., написане в княжому скрипторії [8, с. 225–226].

Львівський єпископ Гедеон (Балабан) прославився як великий сподвижник книгодрукарської справи в Україні. Він підтримував видання богослужбових книг у Львові, був засновником Стратинської (1604–1606 рр.) і Крилоської (1606 р.) друкарень. Як видно із передмови до стратинського «Требника», в Крилосі планувалося видрукувати декілька книг, а саме: «Євангеліє Учительное», «Псалтир» і переклади з грецької мови – твори святого Йоана Золотоустого «Про священство» та «Бесіди на діяння». Із усього задуманого вдалося здійснити випуск «Євангелія Учительного», у якому вперше в практиці східнослов'янського книгодрукування з'явилися сюжетні композиції – гравюри, зокрема ілюстрації «Митар і фарисей», «Повернення блудного сина», «Блудний син біля корита» [7, с. 34].

Крилоський катедральний монастир XII–XVIII ст. Разом із серцем княжого Галича – Успенським собором, на Крилоській горі, бився і його дух – капітульний монастир при катедрі. Його початки пов'язані із заснуванням в столиці Галицького князівства єпископського осередку (1157 р.). Перша згадка про ченців Святоуспенського монастиря відноситься до 1187 р. У літописній згадці, присвяченій опису смерті і похованню князя Ярослава Осмомисла, акцент зроблено на його батьківському ставленні до монахів: «Чорноризький чин люблячи і честь їм воздаючи од могутності своєї, він в усьому сповняв закон Божий, до церковників сам приходячи і дбаючи добре про них» [12, с. 345]. За Ермонаївським літописним зводом, князь «клирось устроюя и наставляя, зловерне искоренянь». На думку львівського дослідника Василя Петрика, слово «клирос» підтверджує функціонування при Успенському соборі в XII ст., так званої капітули [21, с. 9].

Про монастир маємо цінні повідомлення з архівних документів XIV–XVI ст. Очевидно, що формування Галицької митрополії на початку XIV ст. слід пов'язувати з традицією вживати назву «Крилос» для усїєї гори, де розміщувалося княжа столиця. У грамоті князя Льва Даниловича, датованій 1292 р., згадується «митрополит галицький Йосиф з Крилоса». Крилоський монастир («monasterium Krylos») за своєю власною назвою згадується під 1458 р. [21, с. 33].

У XV ст. для потреб монастиря на руїнах Успенського собору споруджено каплицю св. Василя. Для забезпечення обороноздатності чернечої обителі її в XVI ст. укріплено мурованою фортецею у формі чотирикутника з чотирма кубовими вежами. Згодом, оборонними конструкціями підсилили старі оборонні вали. Територія між ними і замковими комплексом Успенської церкви забудовується житловими спорудами і господарськими будинками монастиря. Архітектурною домінантою там виступають «Старі палати» галицьких митрополитів.

Крилоський Успенський монастир за рішенням австрійського уряду перестав діяти у 1783 р.

Як бачимо, Галич, прийнявши від Києва християнські цінності, залишився вірним виробленим ним пріоритетам в царині монументального сакрального мистецтва. Не тільки план і просторове вирішення галицької катедрі тяжіли до візантійського і староукраїнського стилю, але при спорудженні Успенського собору відродилася давня традиція оточувати приміщенням навколо тринавного христовобанного ядра, започаткована в архітектурі Десятинної церкви.

Учені не випадково ототожнюють основні етапи зведення головної святині Галицького князівства і формування єпископії з іменами найвидатніших державних діячів Русі XII ст. – князем Володимирком Володаревичем і Ярославом Осмомислом.

Успенський собор став не тільки наймасштабнішою будівлею Південно-Західної Русі, але й животворним джерелом поширення православної віри.

Список використаних джерел

1. Борчук С. М. Громадсько-культурна та наукова діяльність І. І. Шараневича (1859–1901) / С. М. Борчук. – Івано-Франківськ, 2009. – 212 с.
2. Вуйцик В. Новый памятник древнерусской белокаменной резьбы / В. Вуйцик // Памятники культуры. Новые открытия. Ежегодник 1982. Ленинград, 1984. – С. 212–215.
3. Вуйцик В. Церква Успення Пресвятої Богородиці у Крилосі / В. Вуйцик // Народознавчі зошити. – 2000. – № 2. – С. 228–236.
4. Герчанівський Д. Крилос і його княжий двір / Д. Герчанівський // Альманах Станіславської землі. – Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 751–765.
5. Голубець М. Княжий Галич / М. Голубець. – Львів, 1937. – 72 с.
6. День княжої слави / Станіславівські вісті. – 1937. – Ч. 19. – С. 1.
7. Запаско Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. Книга перша (1574–1700) / Я. Запаско, Я. Ісаєвич. – Львів: Вища школа, 1981. – 136 с.
8. Ідзьо В. Релігійна культура Європи та зародження, становлення і розвиток християнства на території України / В. Ідзьо. – Львів: Ліга-Прес, 2007. – 320 с.
9. Карняк І. Начало христианства в Галиции и Прикарпатье и основание Галицкой православной епархии / И. Карняк // Журнал Московской Патриархии. – 1963. – №9. – С. 71–77.
10. Кононенко В. Символіка давнього Галича / В. Кононенко // Галич і Галицька землі в українському державотворенні. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – С. 115–133.
11. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство / І. Крип'якевич. – Львів, 1999. – 220 с.
12. Літопис Руський за Іпатівським списком (Переклав Леонід Махновець). – К.: Дніпро, 1990. – 591 с.
13. Лукомський Ю. Архітектурна спадщина Давнього Галича / Ю. Лукомський. – Галич, 1991. – 440 с.
14. Лукомський Ю. Успенський собор давнього Галича (За результатами нових досліджень 1992–2000 років). / Ю. Лукомський // Записи Наукового Товариства імені Шевченка. – Львів, 2002. – Т. ССXLIV. – С. 578–607.
15. Лукомський Ю. Архітектура княжого Галича XIII ст. / Ю. Лукомський // Доба короля Данила в науці, мистецтві, літературі. – Львів, 2008. – С. 362–375.
16. Німчук І. Шануймо рідну традицію – бережимо пам'ятки минулого / І. Німчук // Крилос – Княжий Галич. 1187–1937. – Львів, 1937. – С. 26–30.
17. Паліїв Д. Крилос / Д. Паліїв // Батьківщина. – 1936. – Ч. 33. – 29 серпня.
18. Пам'ятки української мови. Грамоти XIV ст. Упорядник, вступна стаття і коментарі М. Пашака. – К.: Наукова думка, 1974. – С. 256.
19. Пастернак Я. Мої зустрічі зі старовиною / Я. Пастернак // Український історик. – 1978. – Ч. 4. – С. 64–82.
20. Пастернак Я. Старий Галич. Археологічно-історичні дослідження у 1850–1943 рр. /

Я. Пастернак. – Івано-Франківськ: Плай, 1998. – 347 с. 21. Петрик В. Крилоський катедральний монастир XVI – XVIII століть / В. Петрик // Пам'ятки України: історія та культура. – 2008. – №2. – С. 8–17. 22. Петрушевич А. О соборной Богородичной церкви и святителях въ Галиче / А. Петрушевич // Зоря Галицкая. – Львов, 1853. – Ч. 6–19, 21, 24, 37–41. 23. Романюк Т. Успенський собор літописного Галича: відкриття фундаментів і суспільний резонанс / Т. Романюк // Матеріали науково-практичної конференції «Успенський собор Галича. Минуле, сучасне, майбутнє». – Галич, 2006. – С. 59–66. 24. Сковчиляс І. Галицька (Львівська) єпархія XII – XVIII ст. / І. Сковчиляс. – Львів, 2010. – 831 с. 25. Luszczkiewich W. Kosciol sw. Stanislawia pod Haliczem jako zabytek romanski / W. Luszczkiewich // Spawordania Komisji historii sztuki w Polsce. – Krakow, 1884. – Т. II. – Zecz. I. – S. 11. 26. Pelenski J. Halicz w drieach sztuki sredniowiecznej na podstawie badari archeologicznych I zrodelarchiwalnych / J. Pelenski. – Krakow, 1914. – 207 s. 27. Czolowsci A. O polozeniu starego Halicza. – Lwow, 1890. – 92 s.

Ioasaf (Vasylykiv), Ihor Koval

MEANING OF ASSUMPTION CATHEDRAL IN HALYCH AND IN THE HISTORY OF THE UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH

The main stages of the history of Assumption Cathedral in Halych in the middle of XII cm. are highlighted in the article. The influence of archeological discovery of the fundaments of the main Orthodox shrine of Galician region in 1936 is revealed. The meaning of assumption in the Ukrainian history and the development of the religious life of Ukrainians are shown.

Key words: Galicia, Krylos, Dormition of the Theotokos, fundaments, Church.

Графічний матеріал

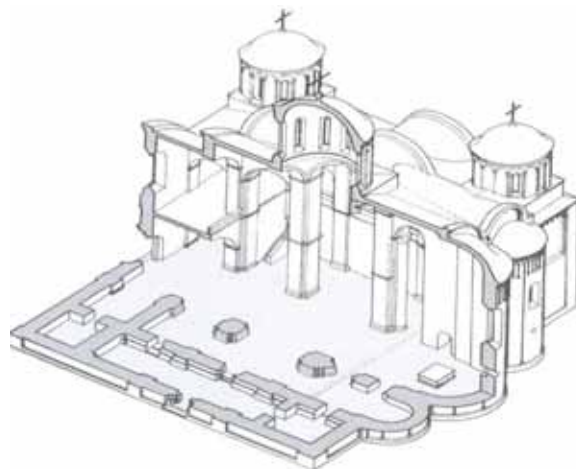

Рис. 1. Аксонометричний розріз Успенського собору (реконструкція Василя Петрика)

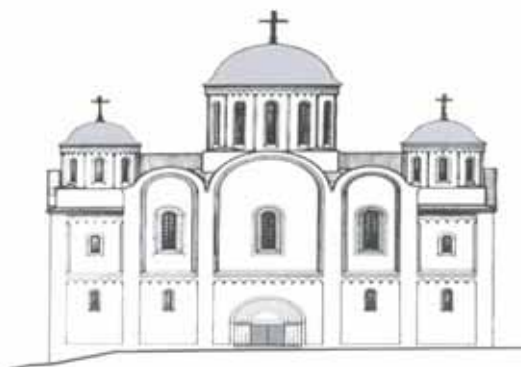

Рис. 2. Варіант реконструкції західного фасаду Успенського собору XII ст. (За В. Петриком)

Рис. 3. Загальний вигляд Крилоського монастиря в першій половині XVIII ст. (реконструкція В. Петрика)

Рис. 4. Фундаменти Успенського собору XII ст. в Крилосі під час розкопок в 1999 р.

Рис. 5. Каплиця св. Василя XV ст.

Рис. 6. Церква Успіння Пресвятої Богородиці XVI ст.

Рис. 7. Елемент кам'яного різьблення XII ст. Дракон.

Рис. 8. Чудотворна ікона Матері Божої з Крилоса.